

Др Ивана СТЕВАНОВИЋ*

ДОНОШЕЊЕ НОВОГ ЗАКОНА О МАЛОЛЕТНИЦИМА – НЕОПХОДНОСТ ИЛИ НЕ?

Апстракт: У Републици Србији протекло је осамнаест година након последње свеобухватне реформе кривичног законодавства у области правосуђа по мери детета. Имајући у виду да је Република Србија ратификацијом Споразума о стабилизацији и придруживању преузела обавезу усаглашавања са релевантним стандардима али и чињеницу да област права детета представља једно од поља са најбржим развојем међународних стандарда (како универзалних, тако и регионалних), усмерило је ауторку да у раду посебну пажњу посвети анализи како и у ком обиму, треба приступити реформи малолетничког кривичног законодавства Републике Србије у смислу потпуног уважавања концепта изградње правосуђа по мери детета али и чињенице да је сама пракса у протеклих осамнаест година исказала неопходност да се поједина питања другачије уреде.

Кључне речи: неопходност, нормативна реформа, стандарди, нови Закон о малолетницима.

1. Увод

Осамнаест година након последње свеобухватне реформе кривичног законодавства у области правде по мери детета, међународни стандарди у овој области достигли су значајно виши ниво свеобухватности, а и сама примена одредаба Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (у даљем тексту: Закон о малолетницима)¹ искристалисала је у пракси потребу да се одређена питања другачије уреде. Имајући наведено у виду током 2021. и 2022. године истраживачки тим Института за криминолошка и социолошка истраживања спровео је свеобухватну анализу усклађености националног кривичног законодавства са релевантним међународним стандардима који уређују положај малолетних лица као учинилаца, оштећених и сведока кривичних дела у кривичноправном систему.² Поред тога, експертски тим је спровео упоредну анализу институционалног оквира у погледу могућих избора решења институционалне координације јавних политика у области правде по мери детета. Анализом институционалног оквира још једном је указано на потребу за јачањем капацитета и бољом координацијом рада на реформи малолетничког правосуђа, а додатно у прилог томе гово-

---

* Др Ивана Стевановић, виши научни сарадник и директорка Института за криминолошка и социолошка истраживања у Београду.

¹ Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, "Службени гласник Републике Србије", бр. 85/2005.

² Колаковић-Бојовић М., Стевановић, И. и Вукићевић, В. (2022) *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд: <http://institutecsr.iksi.ac.rs/346>/приступљено 27. јуна 2023.

ри и значајан број и комплексност нормативних измена које произилазе из обавеза усклађивања са међународним стандардима у области права детета као и обавезе које произилазе из стратешких докумената који посебну пажњу посвећују правима детета попут Акционог плана за Поглавље 23³ и Националне стратегије за остваривање права жртва и сведока кривичних дела у Републици Србији.⁴

Такође, чињеница да и до данашњих дана није дошло до усклађивања Закона о малолетницима са Уставом Републике Србије⁵ и другим законима, као и изостанак појединих подзаконских аката неопходних за пуну примену појединих законских института, отворила је важно питање доношења новог закона, односно одређених измена и допуна постојећег. Члановима 16. и 194. Устава Републике Србије предвиђено да је Устав највиши правни акт Републике Србије и да сви закони и други општи акти донети у Републици Србији морају бити сагласни са Уставом, као и да потврђени међународни уговори и општеприхваћена правила међународног права представљају део правног поретка Републике Србије. Такође, Уставом је прописано да потврђени међународни уговори не смеју бити у супротности са Уставом, док закони и други општи акти донети у Републици Србији не смеју бити у супротности са потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права. У пракси, ово значи да су на децу у контакту са законом, директно примењиве одредбе Устава, ратификованих међународних уговора закона и других општих аката Републике Србије. Полазећи од ове одредбе, а имајући у виду да је Република Србија ратификацијом Споразума о стабилизацији и придруживању⁶ преузела обавезу усаглашавања са релевантним стандардима; да је кроз процес приступних преговора са Европском унијом (првенствено у оквиру преговарачког поглавља 23) извршен висок степен конкретизације стандарда са којима је потребно извршити усаглашавање али и чињеницу да област права детета представља једно од поља са најбржим развојем међународних (како универзалних, тако и регионалних стандарда), намеће као неопходност убрзану нормативну активност у области која представља и предмет овог рада, тачније и одговор на питање да је у Републици Србији неопходно доношење Новог Закона о малолетницима.

Ценећи бројност и релевантност извора, определили смо се да за потребе овог рада анализирамо поједина документа настала у оквиру органа и специјализованих тела Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније, а у смислу доношења закључка како и у ком обиму, треба приступити реформи малолетничког кривичног законодавства у смислу уважавања концепта правде по мери детета. Фокус у овом раду, био је превасходно на анализи усклађености тренутно важећих законодавних решења и оних процесних правила, односно принципа и међународних стандарда који представљају посебан режим за децу (не примењују се или се на пунолетна лица примењују у значајно другачијем обиму) и то преко две целине. Једну групу чинила су: *Општа питања* од значаја за малолетне учиниоце, жртве и сведоке кривичних дела као што су: појам детета (начин на који је овај

---

³ Ревидирани Акциони план за Поглавље 23: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-za-poglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php>, приступљено 27. јуна 2023.

⁴ Национална стратегије за остваривање права жртва и сведока кривичних дела у Републици Србији, усвојена 19/08/2020: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30567/nacionalna-strategija-za-ostvarivanje-prava-zrtava-i-svedoka-krivичnih-dela-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godine-19082020.php>, приступљено 29. јуна 2023.

⁵ Устав Републике Србије, "Службени гласник Републике Србије", број 98/2006.

⁶ Види више на: <https://www.mei.gov.rs/srp/srbija-i-eu/sporazum-o-stabilizaciji-i-pridruzivanju/>, приступљено 27. јуна 2023. године.

појам дефинисан у законодавству); посебан кривичноправни третман деце (обавеза прописивања посебног кривичноправног режима за малолетнике у националном законодавству); најбољи интерес детета (као експлицитно прописано начело и као хоризонтални принцип); обавезна специјализација процесних субјеката; право на интегритет и достојанство детета и искључење јавности и заштита приватности у поступцима у којима се дете појављује као учинилац, оштећени или сведок. Другу групу питања чинила су она која се односе само на малолетне учиниоце кривичних дела, као што су: старосна граница кривичне одговорности; хитност поступка и диверзиони модели и форме поступања према малолетницима; примена притвора, односно лишења слободе према малолетницима; право детета да буде саслушано у поступку (укључујући модификације процесних правила која се односе на саслушање као радњу доказивања); право на информисање и активно учешће у поступку; право на обавезну стручну одбрану и заступање и посебно прилагођене кривичне санкције и мере (ограничена примена санкција које подразумевају ограничење или лишење слободе и измештање из породице, претходна стручна психо-социјална процена, прилагођени програми третмана (у институцији и/или на слободи).

2. Принципи и међународне норме и стандарди који уређују посебан режим за децу у систему правосуђа по мери детета

Као што смо већ указали, ценећи бројност и релевантност међународних и регионалних извора, определили смо се, да за потребе овог рада, анализирамо поједина документа настала у оквиру органа и специјализованих тела Уједињених нација, Савета Европе и Европске уније, а у смислу доношења закључка како и у ком обиму, треба приступити реформи малолетничког кривичног законодавства у смислу уважавања концепта правде по мери детета, односно у којим областима је неопходно извршити поједина усаглашавања.

За потребе овог рада посебно само анализирали одредбе Конвенција о правима детета (*Convention on the Rights of the Child (CRC)*)⁷ и Опште коментаре Комитета о правима детета уз Конвенцију о правима детета и то:

- Општи коментар број 12(2009) о праву детета да буде саслушано (*Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12 (2009), Fifty-first session, Geneva, 25 May-12 June 2009, the right of the child to be heard*)
- Општи коментар број 13(2011) о праву детета на слободу од свих видова насиља (*Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 13 (2011) The right of the child to freedom from all forms of violence*);
- Општи коментар број 14(2013) о праву детета да његов најбољи интерес буде примарно узет у обзир (*Committee on the Rights of the Child, General Comment no 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1) Geneva, 29 May 2013*);
- Општи коментар број 24(2019) о правима детета у систему правосуђа по мери детета којим се мења Општи коментар бр. 10(2007) (*Committee on the Rights of the Child General Comment No. 24 (2019), replacing General Comment No. 10 (2007) on children's rights in juvenile justice, Geneva, 18 September 2019*).

---

⁷ Закон о ратификацији Конвенције Уједињених Нација о правима детета, "Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90 и "Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97.

Полазећи од Конвенције за права детета своју анализу усмерили смо и на оне документе који представљају смернице и стандарде свакој држави за унапређење, развој и примену појединих принципа и мера неопходних за функционисање правосуђа по мери детета. У раду смо посебну пажњу посветили анализи Смерница Комитета министара Савета Европе о правди по мери детета (*Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies)*), али смо имали у виду и:

- Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила) (*United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules") Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985*);
- Стандардна минимална правила за третман осуђених лица (*Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977*);
- Смернице за деловање на децу у систему кривичног правосуђа, препоручене Резолуцијом Економског и социјалног савета 1997/30 од 21. јула 1997 (*Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System, Recommended by Economic and Social Council resolution 1997/30 of 21 July 1997*);
- Стандардна минимална правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалног третману, (Токијска правила), Усвојена резолуцијом Генералне скупштине 45/110 од 14. децембра 1990. године (*United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules) Adopted by General Assembly resolution 45/110 of 14 December 1990*);
- Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе (*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990*);
- Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице), Резолуција ГС 45/112, усвојена 14. децембра 1990. на 68. пленарном заседању (*United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990*);

Такође, с обзиром да је Република Србија ратификацијом Споразума о стабилизацији и придруживању преузела обавезу усаглашавања са релевантним стандардима кроз процес приступних преговора са Европском унијом (првенствено у оквиру преговарачких поглавља од значаја за овај рад биле су нам и Директиве ЕУ:

- Директива 2013/48/ЕУ Европског парламента и Савета од 22. октобра 2013. о праву на приступ браниоцу у кривичном поступку и у поступку на основу европског налога за хапшење и о праву на обавештавање треће стране у случају лишења слободе и на комуникацију с трећим лицима и конзуларним представништвима (SL L 294/1, 6.11.2013) (*Directive 2013/48/Eu of The European Parliament and of The Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty*)

- Директива 2016/800/ЕУ о процесним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена у кривичним поступцима (L 132/1, 21.5.2016) (*Directive (Eu) 2016/800 of The European Parliament and of The Council of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings*);
- Директива 2010/64/ЕУ о праву на тумачење и превођење у кривичним поступцима (*Directive 2010/64/EU of The European Parliament and of The Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings*);
- Директива 2016/343/ЕУ о јачању одређених аспеката претпоставке невиности и права учествовања на претресу у кривичном поступку (*DIRECTIVE 2016/343/EU of The European Parliament and of The Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings*);
- Директива 2016/1919/ЕУ о правној помоћи за осумњичене и оптужене у кривичном поступку и поступку по европском налогу за хапшење (*Directive 2016/1919/EU of The European Parliament and of The Council of 26 October 2016 on legal aid for suspects and accused persons in criminal proceedings and for requested persons in European arrest warrant proceedings*).

Имајући у виду основна начела која су установљена европским и међународним стандардима, а која су садржана у поментим инструментима, и како би смо од идеала стигли до одрживог нормативног решења у пракси, наметнула нам се анализа следећих постулата за систем малолетничког правосуђа и разматрање простора за даље унапређење уз концепт који подразумева:

- 1) поштовање људских права и основних слобода, које за малолетнике не смеју бити мање од оних које имају пунолетни учиниоци кривичних дела;
- 2) уважавање најбољих интереса малолетних учинилаца, водећи рачуна о тежини кривичног дела, зрелости малолетника, степену развоја, способностима, склоностима и другим битним личним околностима;
- 3) уважавање интегритета и достојанства малолетних лица;
- 4) установљавање система без дискриминације по било ком основу, попут расе, пола, боје коже, језика, религије, сексуалног опредељења, политичког и другог мишљења, националног и социјалног порекла, имовног стања или другог својства;
- 5) уважавање права малолетних учиниоца да своје мишљење слободно изразе, непосредно или преко заступника, односно одговарајућег органа;
- 6) узимање у обзир мишљења и става малолетника у стварима и поступцима прописаним законом;
- 7) избегавање одређивања притвора и других ограничења личне слободе малолетника, као и уз одређивање притвора, само када је неопходан, ако се не може заменити другим блажим мерама и у најкраћем могућем трајању;
- 8) давање преваге посредовању и избегавању класичног начина решавања кривичне ствари, онда када се непокретањем кривичног поступка према малолетнику или обуставом већ покренутог поступка, другим одговарајућим мерама могу постићи друштвено оправдани циљеви, како према малолетнику, тако и у односу на оштећеног кривичним делом, као и ради стварања услова за складније односе у локалној заједници;

9) поштовање права на приватност малолетника током целокупног тока кривичног поступка;

10) давање предности кривичним санкцијама и другим мерама које се не извршавају у заводским условима, као и уз свођење на нужно минимално трајање заводске кривичне санкције, онда када је с обзиром на тежину кривичног дела, личне и породичне прилике малолетника, његов став према оштећеном и остале битне околности, неопходно да се малолетнику изрекне таква кривична санкција;

11) настојање да се јачају способности свих субјеката који поступају према малолетницима у кривичном поступку и током извршења кривичних санкција и мера; као и уз давање посебног значаја обуци и специјализацији, коришћењу научних и стручних искустава и учења из различитих области које су битне за права детета и преступништво малолетника и уз приступ који подразумева сарадњу између различитих органа и организација који се старају о добробити заштите деце и малолетника (у даљем тексту: малолетна лица), како би се обезбедило трајно старање у односу на малолетнике према којима се води кривични поступак, извршавају кривичне санкције или друге мере, а да би се на такав начин обезбедило уклапање малолетника у друштво, те одговарајућим васпитним утицајем спречило да поново чине кривична и друга кажњива дела.

И у овом раду, као што је то истраживачки тим Института за криминолошка и социолошка истраживања дефинисао у *Анализи нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета* пошли смо од *Општих питања* од значаја за малолетне учиниоце, жртве и сведоке кривичних дела као што су: појам детета (начин на који је овај појам дефинисан у законодавству); посебан кривичноправни третман деце (обавеза прописивања посебног кривичноправног режима за малолетнике у националном законодавству); најбољи интерес детета; обавезна специјализација процесних субјеката; право на интегритет и достојанство детета и искључење јавности и заштита приватности у поступцима у којима се дете појављује као учинилац, оштећени или сведок. Другу групу анализе усклађености чинила су питања која се односе само на малолетне учиниоце кривичних дела, као што су: старосна граница кривичне одговорности; хитност поступка и диверзиони модели и форме поступања према малолетницима; примена притвора, односно лишења слободе према малолетницима; право детета да буде саслушано у поступку (укључујући модификације процесних правила која се односе на саслушање као радњу доказивања); право на информисање и активно учешће у поступку; право на обавезну стручну одбрану и заступање и посебно прилагођене кривичне санкције и мере (ограничена примена санкција које подразумевају ограничење или лишење слободе и измештање из породице, претходна стручна психо-социјална процена, прилагођени програми третмана (у институцији и/или на слободи).

2.1. Општа питања

2.1.1. Појам детета

Према члану 1. Конвенције о правима детета: "За сврхе ове конвенције, дете је људско биће које није навршило 18 година живота, ако се, на основу закона који се односи на дете, пунолетство не стиче раније". Пошто се према члану 11. став 1. Породичног

закона⁸ у Републици Србији пунолетство стиче са навршеном 18 годином живота, јасно је да појам детета у свим релевантним прописима треба дефинисати тако да обухвати свако људско биће које није навршило 18 година живота - управо онако како је то учињено поменутиим чланом 1. Конвенције о правима детета. Важећи Кривични законик⁹ у члану 112. став 8. наводи да се дететом сматра лице које није навршило 14 година. Поред тога, у члану 112. став 9. истакнуто је да се малолетником сматра лице које је навршило 14 година, а није навршило 18 година, док је у члану 112. став 10. наведено да се малолетним лицем сматра лице које није навршило 18 година. Дакле, појам малолетног лица из члана 112. став 10. Кривичног законика практично одговара појму детета из члана 1. Конвенције о правима детета. Одредбом члана 2. Закона о малолетницима, утврђено је да се према лицу које у време извршења противправног дела, у закону предвиђеног као кривично дело, није навршило 14 година не могу изрећи кривичне санкције, нити применити друге мере које предвиђа тај закон¹⁰. Када су у питању деца која у време извршења дела нису навршила 14 година, њихов кривично-правни положај указује на објективну немогућност сношења кривице, што је мотивисано претежно криминално-политичким и опште хуманим разлозима неизлагања сувише младих лица кривичном прогону. У општем смислу, овакво нормативно решење је диктирано и међународним обавезама наше земље, јер је у одредби чл. 4. ст. 1 Стандардних минималних правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе¹¹ предвиђено да у правним системима који познају појам минималног узраста за кривичну одговорност малолетника та граница неће бити везана за сувише рани узраст, имајући у виду емотивну, менталну и интелектуалну зрелост,¹² а Општи коментар бр. 24 (2019) о правима детета у систему правосуђа по мери детета којим се мења Општи коментар бр. 10(2007) иде и корак даље јер уопште више и не користи појам „малолетник“. Али, положај детета и положај малолетног лица које је навршило 14 година живота у нашем кривичном праву значајну се разликују, будући да дете није кривичноправно одговорно, док лице које је навршило 14 година живота кривичноправно одговара иако је млађе од 18 година. Прихватање дефиниције детета из члана 1. Конвенције о правима детета у Кривичном законнику захтевало би измене и у целокупном малолетничком кривичном законодавном оквиру. Уједно постоје и мишљења да приликом процењивања усклађености дефиниције детета која је заступљена у домаћем кривичном праву, односно домаћем малолетничком кривичном праву са дефиницијом појам детета из члана 1. Конвенције о правима детета, „треба имати у виду да између њих нема суштинске супротности, без обзира на то што је према правилима нашег кривичног законодавства дете лице које у време извршења кривичног дела није навршило 14 година, док се лица која су навршила 14 година а још немају 18 сматрају малолетницима, уз поделу на млађе и старије малолетнике.“¹³ Аргумент за то произлази из чињенице да сама Конвенција изричито допушта могућност да се ово питање другачије решава у национал-

⁸ Породични закон, "Службени гласник Републике Србије", бр. 85/2005.

⁹ Кривични законик "Службени гласник Републике Србије", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.

¹⁰ Шкулић, М. (2010) „Старосна граница способности за сношење кривице у кривичноправном смислу“, *Стимен* (1)2, стр. 207.

¹¹ Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила), Резолуција 40/33 Генералне скупштине Уједињених нација од 29.11.1985.

¹² Шкулић, М. (2010) *Op. cit.*, стр.216.

¹³ Шкулић, М., (2010) *Op.cit.*, стр. 176-177.

ним законодавствима како тиме што је омогућено да се по закону који се на дете примењује пунолетство (а по логици ствари и малолетство) стиче раније тако и стога што се појмовно одређење детета уређује само за сврху саме Конвенције, а не на начин који би формално-правно обавезивао државе које су Конвенцију ратификовале.¹⁴

2.1.2. Посебан кривичноправни третман деце

Кривично законодавство Републике Србије у потпуности је усклађено са захтевом да кривичноправни третман малолетника буде препознат и законски третиран као засебан систем мера у оквиру кривичног правосуђа. Иако су одредбе које су регулисале положај малолетника у кривичном правосуђу традиционално биле издвојене у засебну главу Законика о кривичном поступку, усвајањем Закона о малолетницима, на много свеобухватнији и адекватнији начин препозната је потреба да се једним законом обухвате одредбе материјалног, процесног и права извршења кривичних санкција у погледу статуса малолетника у кривичном поступку.

2.1.3. Најбољи интерес детета

Анализом процесних одредаба малолетничког кривично-законодавног оквира можемо закључити да принцип „најбољи интерес детета“ није у пуној мери препознат у кривичном законодавству Републике Србије као кровни принцип који уоквирује спровођење свих других принципа али и процесних радњи и мера према лицу које није навршило 18 година. С тим у вези потребно је овај принцип прописати на нивоу начела, а потом са циљем оживотворења овог принципа у пракси, неопходно елементе садржане у Општем коментару број 14 уз Конвенцију о правима детета (пар. 16, 17, 20, 46, 47, 53-79) уградити у нормативни оквир а потом и доследно примењивати у пракси. У методолошком смислу, а имајући у виду налазе *Анализе нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*,¹⁵ ово је могуће учинити на више начина: прописивањем овог принципа на нивоу генералног кривично-процесног оквира у Законику о кривичном поступку;¹⁶ кроз уношење критеријума за оцену најбољег интереса детета у одговарајуће норме малолетничког законодавног оквира или кроз уношење само напомена да ће орган поступка у одређеној процесној ситуацији водити рачуна о најбољем интересу детета, при чему би критеријуми и начин оцене били детаљно уређени подзаконским актом или упутством/смерницама Републичког јавног тужиоца и Врховног касационог суда.

Први могући приступ би омогућио виши ниво обавезности али би донео бројне потешкоће у смислу номотехнике и опасности од пренормираности. Други би испунио и захтев високог нивоа обавезности одредаба о процени најбољег интереса детета али би истовремено водио избегавању пренормираности Законика о кривичном поступку. Трећи приступ би могао бити адекватно прелазно решење које би омогућило виши ниво флексибилности у почетном периоду, и омогућио континуиране корекције и унапређење текста, пре него што он постане саставни део посебне главе малолетничког кривично-процесног законодавног оквира.¹⁷

---

¹⁴ Шкулић, М. (2010) *Op.cit.*, стр. 176-177.

¹⁵ *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, стр.19.

¹⁶ Законик о кривичном поступку "Службени гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС

¹⁷ *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, стр. 19.

2.1.4. Обавезна специјализација процесних субјеката

Релевантни међународни стандарди инсистирају на обезбеђивању континуиране, мултидисциплинарне обуке за све професионалце који долазе у контакт са малолетницима у оквиру кривичноправног система. Нормативни оквир Републике Србије усклађен је са релевантним међународним стандардима у области правде по мери детета у погледу прописивања обавезне специјализације професионалаца који долазе у контакт са малолетницима у току кривичног поступка. Ова обавеза предвиђена је кроз обавезну специјализацију полиције, носилаца правосудних функција и адвоката који се у поступцима према малолетницима јављају у својству полицајаца за малолетнике, судија и државних тужилаца за малолетнике, као и бранилаца малолетника према којима се води кривични поступак.

Важно је указати да у будућности треба радити на унапређењу курикулума и продуженом трајању иницијалних обука¹⁸, као и увођењу обавезе континуираног стручног усавршавања на чему се у *Анализи нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета* посебно инсистира. Према мишљењу аутора *Анализе*: „Обавеза континуираног усавршавања, може бити формулисана и као обавеза државе (односно надлежних институција да такав тренинг организују, али и као обавеза професионалаца да у одређеном временском периоду такав тренинг похађају. Како је интенција свих ових стандарда, не само усвајање базичних знања у овој области, већ потпуна сензибилисаност за поступање по мери детета, неопходно је увођење обавезне континуиране специјализације, односно обуке. Наведено би требало да подразумева измену, не кривичног, већ законодавства које уређује организацију и функционисање правосуђа, полиције, адвокатуре, сектора социјалне заштите, итд. Ипак, чини се да би кључ за превазилажење ове „нормативне разумејности“ могао бити пронађен усвајањем новог Закона о малолетницима где би се могла предвидети обавеза континуиране обуке, али и прописати да се начин организације и спровођења такве обуке ближе уређују горе наведеним законима“.¹⁹

2.1.5. Право на интегритет и достојанство детета

Будући да је интензиван развој процесних права који су жртвама додељени међународним уговорима и другим изворима стандарда започео пре неколико деценија, у поређењу са процесним правима оптуженог која су у фокусу макар пет деценија више, стога њихова транспозиција и примена у националним правним системима још увек заостају за правима оптужених. То је видљиво и из анализе позитивног кривичног законодавства Србије, које свеобухватно признаје право на достојанство као процесно право оптуженог и осуђеног, али у будућности треба много детаљније право на интегритет и достојанство уградити и у нови Закон о малолетницима, како за малолетне учиниоце кривичних дела, оштећене и сведоке.²⁰

---

¹⁸ Карић, Т., Протић, С., Колаковић-Бојовић, М., Параушић, А., Дрндаревић, Н. (2021) *Анализа утицаја примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006 до 2020. године*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр.56.

¹⁹ *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, стр. 20.

²⁰ Видети шире: *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, стр.20.

2.1.6. Искључење јавности и заштита приватности у поступцима у којима се дете појављује као учинилац, оштећени или сведок

Одредбе кривичног законодавства Републике Србије адекватно адресирају релевантне међународне стандарде који регулишу обавезу поштовања приватности малолетника који се у кривичном поступку јавља као учинилац, жртва или сведок кривичног дела, и то кроз искључење јавности из поступка. Ипак, у пракси постоје бројни проблеми, махом узроковани неадекватношћу саморегулаторних механизма успостављених кроз медијско законодавство, укључујући улогу РЕМ-а и Савета за штампу. Поред тога, приметна је и пасивна улога тужилаштва које не реагује на учестале повреде одредаба Кодекса новинара. Имајући све наведено у виду, чини се да би изменама и допунама Закона о малолетницима, требало унети низ одредаба којима би се, не само начелно, како је то сада случај, већ детаљно уредити питање поштовања приватности малолетника у кривичном поступку, без обзира да ли се у поступку јавља као учинилац, оштећени или сведок.

2.2. Специфична питања која се односе само на малолетнике као учиниоце кривичних дела

2.2.1. Старосна граница кривичне одговорности

Старосна граница кривичне одговорности малолетника од 14 година у потпуности је усклађена са релевантним међународним стандардима у области правде по мери детета, који захтевају да та граница буде изричито прописана законом, а дозвољавају националним законодавствима да сама одреде ту границу, уз препоруку да она не буде нижа од 14 година на чему инсистира Комитет за права детета у Општем коментару бр. 24(2019) о правима детета у систему правосуђа по мери детета.²¹

2.2.2. Хитност поступка и диверзиони модели

Према оцени аутора *Анализе*: „Уочава се да је право на суђење у разумном року у поступцима према малолетницима условљено захтевом двоструке хитности. Наиме, поред права на суђење у разумном року које, у складу са чланом 6. Европске конвенције о заштити људских права и основних слобода, припада свим лицима према којима се води кривични поступак, у односу на малолетне учиниоце кривичних дела, Конвенцијом о правима детета, Општим коментаром бр. 24 из 2019. године, Пекиншким правилима, као и Смерницама Комитета министара Савета Европе предвиђен је додатни захтев хитности када се поступак води према малолетницима. Анализом релевантних одредаба Законика о кривичном поступку и Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривично-правној заштити малолетних лица о поступању према малолетницима у кривичном поступку, уочава се да законске гаранције суђења у разумном року постоје на оба нивоа: како кроз општу гаранцију суђења у разумном року садржану у члану 14. Законика о кривичном поступку, тако и кроз гаранцију хитности поступка према малолетницима из чла-

---

²¹ Општи коментар бр.24(2019) о правима детета у систему правосуђа по мери детета којим се мења Општи коментар бр. 10(2007) (*Committee on the Rights of the Child General Comment No. 24 (2019), replacing General Comment No. 10 (2007) on children's rights in juvenile justice, Geneva, 18 September 2019*);

на 56. Закона о малолетницима. У том смислу, на нормативном нивоу, кривично законодавство Републике Србије у потпуности је усклађено са релевантним међународним стандардима у области правде по мери детета²².

Основни обавезујући међународни уговор који се детаљно бави питањем права детета у сукобу са законом, *Конвенција о правима детета*, промовише примену диверзионих модела (механизама) с обзиром да они представљају брзу реакцију на учињено дело којом се избегавају негативне последице кривичног поступка као и стигма коју за собом повлаче осуда и санкција, што такође утиче на поступак реинтеграције детета у локалну средину. У складу са *Конвенцијом* примену диверзионих модела (механизама) треба размотрити у свим случајевима осим када безбедност друштвене заједнице, услед вршења тежих кривичних дела, налаже вођење редовног кривичног поступка. Државама чланицама је остављено дискреционо право за креирање диверзионих механизма – мера и програма при чему је важно обезбедити поштовање и заштиту људских права детета. У складу са наведеним Комитет за права детета донео је и *Општи коментар бр. 24 (2019) Комитета за права детета о правима детета у систему правосуђа по мери детета* којим предвиђа да држава чланица треба да обезбеди широки спектар мера како би се осигурало да се са децом поступа на начин који је пропорционалан околностима и учињеном делу, а за њихову добробит, што обухвата јасно израђене разноврсне програме који се спроводе у друштвеној заједници, који подразумевају, пре свега, јачање мреже подршке детету у породици и заједници, а могу обухватити старање, саветовање и надзор, програме за школовање, стручно оспособљавање и друге мере. Комитет у тачки 18 *Општег коментара бр. 24 (2019)* посебно наглашава да:

- Диверзионе мере треба користити само онда када постоје убедљиви докази да је дете починило предметно дело, када оно слободно и добровољно признаје своју одговорност, без застрашивања и притиска, док се ово признање неће употребити против њега у било ком будућем судском поступку;
- Слободни и добровољни пристанак детета на диверзиону меру треба да се заснива на адекватним и специфичним информацијама о природи, садржају и трајању мере, као и на разумевању последица несарадње или неиспуњавања диверзионе мере;
- Закон треба да прописује случајеве у којима је употреба диверзионе мере могућа, а одговарајуће одлуке полиције, тужилаца и/или других служби требало би да буду законски регулисане и подложне поновном разматрању. Сва службена лица и актери државе који учествују у диверзионом поступку требало би да прођу кроз одговарајућу обуку и да добију одговарајућу подршку;
- Детету се даје прилика да затражи правну, или другу одговарајућу помоћ у погледу диверзионе мере коју су му понудили надлежни органи, као и могућност поновног разматрања мере;
- Диверзионе мере не би требало да укључују лишење слободе;
- Резултат извршења диверзионе мере требало би да има дефинитивно и коначно затварање случаја. Иако се поверљиви подаци о диверзионој мери могу чувати

---

²² *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, стр.23.

у административне, ревизорске, истражне и истраживачке сврхе, не треба их посматрати како кривичне осуде, нити би требало да за последицу имају упис детета у кривичну евиденцију.

Поред *Конвенције о правима детета и Општег коментара бр. 24 (2019) Комитета за права детета о правима детета у систему правосуђа по мери детета*, постоје и други формалноправно необавезујући документи који су важни за постављање стандарда у овој области и заједно са *Конвенцијом и Општим коментаром бр. 24 (2019) Комитета за права детета* чине свеобухватан правни оквир у вези са положајем деце у сукобу са законом. Прво, то су *Пекиничка правила*, која дају смернице за развој специфичног и засебног система малолетничког правосуђа, постављају минималне стандарде и представљају модел за државе чланице за правично и хумано поступање са децом учиниоцима кривичних дела. Ова правила предвиђају да је потребно, када год је то могуће, размотрити могућност да се предмети решавају без прибегавања формалном суђењу пред надлежним органима. Одступању може да се приступи у било којој фази поступка одлучивања полиције, тужилаштва и суда, а ова мера не мора да буде ограничена на “ситне” случајеве. За одступање мора да се обезбеди сагласност детета и његових родитеља или старатеља, уз вођење рачуна о смањивању ризика од присиле и застрашивања како дете не би ову одлуку дало под притиском. Коначно, у циљу што боље примене диверзионих мера, *Пекиничка правила* препоручују стварање реалних програма за поступање са децом у локалној заједници, као што су привремени надзор и усмеравање, обештећење и накнада штете жртвама.

Ријадске смернице, за разлику од *Пекиничких правила* која се баве положајем деце која су већ дошла у сукоб са законом, фокус стављају на превенцију, односно рану заштиту и превентивне интервенције које се баве децом у ситуацијама социјалног ризика. Оне наглашавају диверзиони приступ приликом бављења раном заштитом и превенцијом антисоцијалног понашања деце, усмеравајући се на узроке социјалног ризика, као што су односи у породици, социо-економске прилике у којима дете живи, здравље, образовање, ометености у развоју и слично, с обзиром да вишеструке депривације воде већем ризику делинквентног понашања. Посебно су значајне зато што препоручују државама да деци дају активну улогу у процесу интеграције и креирању превентивних интервенција.²³

Имајући све наведено у виду, може се закључити да је систем диверзионих модела успостављен Законом о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетнихлица делимично усклађен са релевантним међународним стандардима у области правде по мери детета, те да треба радити на проширењу круга кривичних дела за која је могућа примена овог института, проширењу листе васпитних налога које је могуће применити и давању овлашћења тужиоцу да пре почетка кривичног поступка у предистражној фази има могућност примене свих васпитних налога.

2.2.3. Примена притвора, односно лишења слободе према малолетницима

Одредбе о примени притвора, односно лишења слободе делимично су усклађене са релевантним међународним стандардима, те је у том смислу неопходно усклађивање

---

²³ Видети шире: Стевановић, И., Вујић, Н. (2022) „Васпитни налози и начело *ne bis in idem*”, у: Бејатовић, С., Новаковић, Н. (ур.) *Начело ne bis in idem и правна сигурност грађана (међународни правни стандарди, регионална законодавства и искуства у примени)*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.

и прецизирање, односно ширење могућности за примену алтернативних модела притвору, а у складу са одредбама члана 8. Директиве (2016)800ЕУ и релевантним међународним инструментима.

Тренутно важеће одредбе иако инсистирају на изузетности притвора као мере у пракси се не могу применити јер нису створени објективни услови за примену алтернатива притвору. Такође, на нормативном нивоу важно је прописати изричито "установљавање васпитног утицаја и права малолетника на адекватну здравствену заштиту, психолошку подршку и образовање", на чему се посебно инсистира у пресудама Европског суда за људска права у Стразбуру. По мишљењу појединих теоретичара, треба размислити да ли је уопште оправдано што законодавац оставља могућност да се притвор одређује и млађим малолетницима иако се њима ни у једном случају не може изрећи казна малолетничког затвора, те смо у том случају мишљења да за узрасну доб од 14 до 16 година изричито треба забранити могућност изрицања мере притвора, већ искључиво, ако је то неопходно, алтернативне мере као супститута притвору..., попут привременог смештаја у одговарајућу установу (прихватилиште) или породицу.²⁴

Малолетник се у притворским јединицама, по правилу, смешта одвојено од пунолетних учинилаца, а само изузетно судија за малолетнике може одредити да малолетник буде у притвору заједно са пунолетним лицима и то само уколико су кумулативно испуњени следећи услови што је прописано у чл. 68. став 1. Закона о малолетницима: 1) да пунолетна лица не би штетно утицала на малолетника и 2) и да би у супротном усамљење малолетника у дужем трајању могло оставити штетне последице по развој његове личности.

У односу на било које лишење слободе неопходно је доследно имплементирати на нормативном нивоу и пракси одредбе Конвенције о правима детета које се односе на поступање и услове за лишење слободе у установама где се оно реализује (члан 37ц Конвенције о правима детета) и у том смислу извршити измене и допуне које се односе на извршење мера заводског карактера и казне малолетничког затвора. Такође, треба имати у виду да Смернице комитета министара Савета Европе о правосуђу по мери детета у пар. 19 и 20 јасно указују да „правна средства“ која подразумевају лишење слободе треба у највећој могућој мери да буду избегнута и могу представљати само крајњу меру, која се може користити у најкраћем могућем року и која је ограничена на тешке случајеве.

Основни циљ нам је да укажемо да примена мера за обезбеђење присуства малолетника мора увек да буде: а) законита, б) у јасно одређене сврхе, ц) неопходна и једина могућа и д) да наведене мере обезбеђења морају да буду сразмерне. Њена изузетност у законодавном оквиру у Републици Србији нажалост не обезбеђује и „изузетност“ у њеној примени па мере привременог смештаја које имају примат на нивоу закона у пракси представљају „изузетак“, а притвор правило.²⁵ Такође, континуирано треба радити на унапређењу инфраструктуре притворских јединица са акцентом на обезбеђивању услова за издвајање и адекватан смештај малолетника.²⁶

---

²⁴ Шкулић, М. (2020) *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд: "Службени гласник", стр. 281.

²⁵ Стевановић, И., Вујић, Н. (2019) „Мере обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку“, у: Бејатовић, С. (ур.) *Притвор и друге мере обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку (међународни правни стандарди, регионална законодавства и примена*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији, стр. 267.

²⁶ *Анализа утицаја примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006. до 2020. године* (2021), стр.57.

2.2.4. Право детета да буде саслушано у поступку (укључујући модификације процесних правила која се односе на саслушање као радњу доказивања)

Правила која се односе на саслушање малолетних лица било као малолетника у предистражном поступку, припремном поступку и на седници већа, односно главном претресу, односно у ситуацијама када се од њих узима исказ као сведока и сведока оштећених у кривичном поступку према малолетницима, делимично су усклађена са релевантним међународним стандардима. Од малолетника се у предистражном поступку могу прикупљати обавештења, као и од било ког другог грађанина, сходно општим законским одредбама прописаним Законом о кривичном поступку али и уз примену посебних правила. Такође, он се може саслушати у својству осумњиченог, што представља доказну радњу ако је спроведена у складу са посебно прописаним правилима које се односе на малолетника. Обема радњама мора да присуствује родитељ, односно законски заступник детета. Родитеља или законског заступника детета својим присуством овим радњама може изузетно заменити представник органа старатељства уколико малолетник нема родитеља или је он није у могућности или не жели да присуствује наведеним радњама. Саслушању малолетника у својству осумњиченог увек мора присуствовати и изабрани бранилац, односно адвокат по службеној дужности који има посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица.

Полицијски службеници - полицајци за малолетнике у предистражном поступку врше одређене радње и у складу са "Правилником о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима", односно у складу са чланом 3. овог Правилника. Наведеним чланом изричито је прописано да су сви полицијски службеници у примени полицијски овлашћења дужни да воде рачуна о правном статусу, најбољим интересима, здрављу и достојанству личности малолетног лица, емоционалним и другим личним својствима и заштити његове приватности, као и да избегавају евентуални настанак штетних последица по малолетно лице. О предузетим полицијским овлашћењима малолетно лице према коме се поступа, његов родитељ или старатељ, обавештава се на језику који разуме, а у зависности од врсте овлашћења полицијски службеник ће након усмено датог обавештења уручити и писмено обавештење о правима малолетног лица уз проверу да ли је разумело своја права и дужности. Према члану 4. Правилника полицијска овлашћења према малолетном лицу примењују сви полицијски службеници када су за то законом испуњени услови. Изузетак од овога постоји када се малолетник саслушава у својству осумњиченог или се од њега прикупљају обавештења у својству грађанина, наведена овлашћења може обавити искључиво полицајац за малолетнике, а само изузетно га може заменити други полицијски службеник који је завршио обуку из области права и кривичноправне заштите малолетних лица. Према правилима садржаним у Закону о полицији малолетник може под одређеним условима бити и полиграфски испитан али искључиво уз његов пристанак и уз сагласност и присуство родитеља или законског заступника или пунолетне особе од поверења што је регулисано одредбама члана 57. став 2.

Саслушању малолетника у припремном поступку морају присуствовати јавни тужилац и бранилац за малолетнике, а по правилу и лица блиска малолетнику као што су његови родитељи или законски заступници. Малолетнику се никада не може судити у одсуству, а он се може само када то судија за малолетнике нареди удаљити приликом

извођења појединих радњи и то само у сврху његове заштите и у најбољем интересу малолетника.

Законом је изричито прописано да, када је то потребно, саслушање малолетника се обавља уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица.

Малолетник се обавезно позива и на седницу већа, односно главни претрес.

На овом месту посебно желимо да укажемо на чињеницу да према тренутно важећем законодавном оквиру: један судија - судија за малолетнике води припремни поступак према малолетнику, а потом председава седницом већа или главним претресом што је у директној супротности са појединим пресудама Европског суда за људска права у Стразбуру (нпр. видети случај Адакијевч против Пољске или Нортије против Холандије). Наведене одредбе треба изменити и изричито предвидети да судија који води припремни поступак не може да председава седницом већа или главним претресом на којој се доноси одлука о обустављању поступка, односно решење о изрицању васпитне мере или пресуда о изрицању казне малолетничког затвора.

2.2.5. Право на информисање и активно учешће у поступку

Обавеза информисања малолетника на језику који разуме и право на активно учешће у поступку предвиђене су и релевантним законима и подзаконским актима. У овом делу преваходно мислимо на одредбе Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, Законика о кривичном поступку, као и Правилника о начину и условима примене полицијских овлашћења према малолетним лицима, према коме између осталог сва полицијска овлашћења према малолетном лицу морају бити примењена на језику које малолетно лице разуме, а од зависности од врсте овлашћења након усменог обавештења малолетном лицу и његовим родитељима уручује се и писано обавештење.

Међутим, иако органи поступка у пракси начелно поштују обавезу информисања малолетника на језику који разуме, упитно је да ли наведени прописи заиста и резултирају стварним разумевањем саопштене информације те је у том смислу неопходно радити на континуираној обуци представника система малолетничког правосуђа од полиције, адвоката до представника правосуђа, у смислу разумевања начина на који ова узрасна категорија може да схвати значај пружених информација.

2.2.6. Право на обавезну стручну одбрану и заступање

Право на обавезну стручну одбрану и заступање малолетника је широко постављено и у потпуности усклађено са релевантним међународним стандардима у овој области. Малолетник има право на обавезну стручну одбрану за сва кривична дела за које гоњење може да предузме искључиво јавни тужилац за малолетнике. Такође малолетник мора да има браниоца приликом првог саслушања, као и током читавог поступка. Бранилац може да буде само адвокат и ако га малолетник или његов законски заступник не изабере он се поставља по службеној дужности из реда бранилаца који су стекли посебна знања из области права детета и преступништва младих.

Адвокати који заступају малолетнике треба да буду обучени и упознати с правима деце и питањима која се на њих односе, треба да добијају континуирану и темељну

обуку и да буду кадри да комуницирају са малолетницима на нивоу њиховог разумевања ситуације у којој су се нашли, посебно имајући у виду адекватно познавање специфичности поступка према малолетницима.

Родитељ, односно законски заступник малолетника мора бити присутан од предистражног поступка када се од малолетника узимају обавештења у својству грађанина, односно када се он саслушава у својству осумњиченог па до њиховог позивања на седницу већа за малолетнике, односно када веће одлучује на главном претресу.

2.2.7. Посебно прилагођене кривичне санкције и мере

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица унео је у наш правни систем разноврсност, бројност и прилагођеност санкција и мера које се могу изрећи, односно применити према малолетним учиниоцима кривичних дела и јасно рефлектовани принцип који се огледа у примени начела опортунитета (општег и са интервенцијом) у смислу скретања кривичног поступка увек када је то могуће и наравно када су за то испуњени законски услови.²⁷

Међутим оно што је приметно у пракси је да и након седамнаест година примене закона још увек нису створени услови за извршење појединих васпитних мера попут васпитне мере упућивања у посебну установу за лечење и оспособљавање чије је оснивање неопходно, као и усклађивање законског решења са релевантним законским оквиром у области социјалне и здравствене заштите.²⁸ Исто важи и за васпитну меру појачаног надзора у другој породици чије се изрицање бележи на нивоу "статистичке грешке" јер у пракси таквих породица нема и поред покушаја да се оне успоставе путем института специјализованог хранитељства и за децу у сукобу са законом.²⁹

Неопходно је ојачати капацитете кривичног правосуђа запошљавањем психолога при свим вишим судовима чиме би се обезбедио виши ниво оспособљености и подршке правосудном систему у избору одговарајуће мере и санкције уз доследно поштовање принципа најбољег интереса детета и индивидуализације поступања у сваком конкретном случају.

Неопходно је континуирано радити на унапређењу услова смештаја у установама у којима се примењују заводске санкције и на јачању капацитета у контексту професионалног оспособљавања и развијања практичних вештина и креативности малолетника, укључујући технолошко осавремењавање установа и подстицање дигиталне писмености. Важно је имати на уму да програми поступања и психо-социјалне подршке морају уважити и родну перспективу, поготово у установама где малолетници и малолетнице заједно извршавају одређене мере и санкције. Наведено се мора посебно имати у виду јер се последњих година година бележи повећање стопе учешћа малолетница у малолетничком

---

²⁷ Видети шире: Стевановић, И. (2022) „Ванинституционалне мере и други инструменти реакције на малолетничку делинквенцију и малолетничко кривично законодавство (испуњена очекивања или не)“, у: Турањанин, В., Чворовић, Д. (ур.) *Ванинституционалне мере, поједностављене форме поступања и други кривичноправни инструменти реакције на криминалитет и позитивно казнено законодавство (испуњена очекивања или не)*, Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу и „INTERMEX“ – Београд, стр. 83-98.

²⁸ *Анализа утицаја примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица од 2006. до 2020. године(2021)*, стр.56.

²⁹ Стевановић, И, Вујић, Н. (2018) „Малолетни учиниоци кривичних дела и алтернативне кривичне санкције“, у: Бејатовић, С., Јовановић, И. (ур.) *Алтернативне кривичне санкције (регионална кривична законодавства)*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.

криминалитету, те неопходност да систем пружи адекватну подршку уважавајући родну перспективу.

Потребно је изменити и допунити нормативни оквир који се односи на постпенални прихват лица према којима су извршаване мере заводског карактера и казне малолетничког затвора. У том смислу неопходно је континуирано радити на развоју, примени и унапређењу програма припреме за отпуст малолетника, усмерених на образовање и професионално оспособљавање са циљем олакшаног запошљавања и samozapoшљавања након отпуста из васпитно поправног дома или малолетничког затвора.³⁰

3. Закључак

Осамнаест година након последње свеобухватне реформе кривичног законодавства у области правосуђа по мери детета, међународни стандарди у овој области достигли су значајно виши ниво свеобухватности, а и сама примена одредаба Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, искристалисала је у пракси потребу да се одређена питања другачије уреде. Наведено намеће као неопходност убрзану нормативну активност у области која представља систем малолетничког правосуђа у Републици Србији, тачније и одговор на питање да је у Републици Србији потребно доношење Новог Закона о малолетницима због обимности измена које је потребно учинити у односу на тренутно важећа решења.

Наведено треба реализовати доношењем закона који би на целовити начин уредио предметну област, уважавајући стандарде развијене у протеклих осамнаест година, одредбе националних докумената јавних политика, укључујући оне донете у оквиру прегледних преговора са Европском унијом, Препоруке Комитета за права детета и других релевантних уговорних тела Уједињених нација и Савета Европе, али и осигурати и његову потпуну усаглашеност са одредбама Устава и релевантног националног законодавства. Мишљења смо да приликом измена законског оквира треба уважити и налазе Анализа које су протеклих година сачињене, као што су: *Анализа утицаја примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006 до 2020. године* и *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета (2022)* које су сачињене од стране стручних тимова Института за криминолошка и социолошка истраживања.

Такође, мишљења смо да истовремено са радом на новом законодавном оквиру, треба приступити и припреми сета подзаконских аката, како би се избегле евентуалне неусаглашености и кашњења у доношењу подзаконских аката. Истовремено, треба унапредити систем обука професионалаца у сектору полиције, правосуђа, адвокатуре и социјалне заштите кроз унапређење курикулума и продужено трајање иницијалних обавезних обука али и увођење обавезе континуираног стручног усавршавања током професионалне каријере.

И на крају, али не мање значајно, у сарадњи ресорних министарстава, локалних самоуправа и организација цивилног друштва, неопходно је на нивоу локалне заједнице развити мрежу ефикасних и одрживих услуга психо-социјалне подршке усмерених на

---

³⁰ Видети шире: Стевановић, И. (2020) *Изазови у постпеналном прихвату малолетних учинилаца кривичних дела у Србији*, Београд: Институт за криминолошка и социолошка истраживања, стр. 131-135.

комплетнију реинтеграцију у заједници и превенцију поврата, а у складу са програмима постпеналног прихвата прилагођеним индивидуалним потребама малолетника.

Литература

1. Карић, Т., Протић, С., Колаковић-Бојовић, М., Параушић, А., Дрндаревић, Н. (2021) *Анализа утицаја примене Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006 до 2020*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији и Институт за криминолошка и социолошка истраживања.
2. Директива 2013/48/ЕУ Европског парламента и Савета од 22. октобра 2013. о праву на приступ браниоцу у кривичном поступку и у поступку на основу европског налога за хапшење и о праву на обавештавање треће стране у случају лишења слободe и на комуникацију с трећим лицима и конзуларним представништвима (SL L 294/1, 6.11.2013) (*Directive 2013/48/Eu of The European Parliament and of The Council of 22 October 2013 on the right of access to a lawyer in criminal proceedings and in European arrest warrant proceedings, and on the right to have a third party informed upon deprivation of liberty and to communicate with third persons and with consular authorities while deprived of liberty*)
3. Директива 2016/1919/ЕУ о правној помоћи за осумњичене и оптужене у кривичном поступку и поступку по европском налогу за хапшење (*Directive 2016/1919/EU of The European Parliament and of The Council of 26 October 2016 on legal aid for suspects and accused persons in criminal proceedings and for requested persons in European arrest warrant proceedings*).
4. Директива 2016/343/ЕУ о јачању одређених аспеката претпоставке невиности и права учествовања на претресу у кривичном поступку (*DIRECTIVE 2016/343/EU of The European Parliament and of The Council of 9 March 2016 on the strengthening of certain aspects of the presumption of innocence and of the right to be present at the trial in criminal proceedings*);
5. Директива 2016/800/ЕУ о процесним гаранцијама за децу која су осумњичена или оптужена у кривичним поступцима (L 132/1, 21.5.2016) (*Directive (Eu) 2016/800 of The European Parliament and of The Council of 11 May 2016 on procedural safeguards for children who are suspects or accused persons in criminal proceedings*).
6. Директива 2010/64/ЕУ о праву на тумачење и превођење у кривичним поступцима (*Directive 2010/64/EU of The European Parliament and of The Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings*).
7. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, "Службени гласник Републике Србије", бр. 85/2005.
8. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених Нација о правима детета, "Службени лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90 и "Сл. лист СРЈ - Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97.
9. Законик о кривичном поступку "Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС.
10. Колаковић-Бојовић М., Стевановић, И. и Вукићевић, В. (2022) *Анализа нормативног и институционалног оквира области правосуђа по мери детета*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд. <http://institutecsr.iksi.ac.rs/346/> приступљено дана 27. јула 2023.
11. Кривични законик "Службени гласник Републике Србије", бр. 85/2005, 88/2005 - испр., 107/2005 - испр., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 и 35/2019.
12. Национална стратегије за остваривање права жртва и сведока кривичних дела у Републици Србији, усвојена 19/08/2020: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30567/nacionalna-strategija-za-ostvarivanje-prava-zrtava-i-svedoka-krivичnih-dela-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godine-19082020.php>, приступљено 29. јуна 2023.
13. Општи коментар бр. 14(2013) о праву детета да његов најбољи интерес буде примарно узет у обзир (*Committee on the Rights of the Child, General Comment no 14 on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1) Geneva, 29 May 2013*);
14. Општи коментар бр. 24(2019) о правима детета у систему правосуђа по мери детета којим се мења Општи коментар бр. 10(2007) (*Committee on the Rights of the Child General Comment No. 24 (2019), replacing General Comment No. 10 (2007) on children's rights in juvenile justice, Geneva, 18 September 2019*);
15. Општи коментар број 12(2009) о праву детета да буде саслушано (*Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 12 (2009), Fifty-first session, Geneva, 25 May-12 June 2009, the right of the child to be heard*);
16. Општи коментар број 13(2011) о праву детета на слободу од свих видова насиља (*Committee on the Rights of the Child, General Comment No. 13 (2011) The right of the child to freedom from all forms of violence*).

17. Правила Уједињених нација о заштити малолетника лишених слободе (*United Nations Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, Adopted by General Assembly resolution 45/113 of 14 December 1990*).
18. Ревидирани Акциони план за Поглавље 23: <https://www.mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-zapoglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php>, приступљено 27. јуна 2023;
19. Смернице за деловање на децу у систему кривичног правосуђа, препоручене Резолуцијом Економског и социјалног савета 1997/30 од 21. јула 1997 (*Guidelines for Action on Children in the Criminal Justice System, Recommended by Economic and Social Council resolution 1997/30 of 21 July 1997*).
20. Смернице Комитета министара Савета Европе о правди по мери детета (*Guidelines of the Committee of Ministers of the Council of Europe on child friendly justice (Adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies)*);
21. Смернице УН за превенцију малолетничке делинквенције (Ријадске смернице), Резолуција ГС 45/112, усвојена 14. децембра 1990. на 68. пленарном заседању (*United Nations Guidelines for the Prevention of Juvenile Delinquency (The Riyadh Guidelines) Adopted and proclaimed by General Assembly resolution 45/112 of 14 December 1990*).
22. Стандардна минимална правила за третман осуђених лица (*Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners, adopted by the First United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders, held at Geneva in 1955, and approved by the Economic and Social Council by its resolutions 663 C (XXIV) of 31 July 1957 and 2076 (LXII) of 13 May 1977*).
23. Стандардна минимална правила Уједињених нација за малолетничко правосуђе (Пекиншка правила) (*United Nations Standard Minimum Rules for the Administration of Juvenile Justice ("The Beijing Rules") Adopted by General Assembly resolution 40/33 of 29 November 1985*).
24. Стандардна минимална правила Уједињених нација за мере алтернативне институционалном третману, (Токијска правила), Усвојена резолуцијом Генералне скупштине 45/110 од 14. децембра 1990. године (*United Nations Standard Minimum Rules for Non-custodial Measures (The Tokyo Rules) Adopted by General Assembly resolution 45/110 of 14 December 1990*).
25. Стевановић, И., Вујић, Н. (2018) „Малолетни учиниоци кривичних дела и алтернативне кривичне санкције“, у: Бејатовић, С., Јовановић, И. (ур.) *Алтернативне кривичне санкције (регионална кривична законодавства)*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.
26. Стевановић, И. (2020) *Изазови у постпеналном прихвату малолетних учинилаца кривичних дела у Србији*, Београд: Институт за криминологију и социологију истраживања,
27. Стевановић, И. (2022) „Ванинституционалне мере и други инструменти реакције на малолетничку делинквенцију и малолетничко кривично законодавство (испуљена очекивања или не)“, у: Турањанин, В., Чворовић, Д. (ур.) *Ванинституционалне мере, поједностављене форме поступања и други кривичноправни инструменти реакције на криминалитет и позитивно казнино законодавство (испуљена очекивања или не)*, Београд: Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу & „ИНТЕРМЕХ“ – Београд, стр. 83-98.
28. Стевановић, И., Вујић, Н. (2019) „Мере обезбеђења присуства малолетника у кривичном поступку“, у: Бејатовић, С. (ур.) *Притвор и друге мере обезбеђења присуства окривљеног у кривичном поступку (међународни правни стандарди, регионална законодавства и примена)*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.
29. Стевановић, И., Вујић, Н. (2022) „Васпитни налози и начело *ne bis in idem*“, у: Бејатовић, С., Новаковић, Н. (ур.) *Начело *ne bis in idem* и правна сигурност грађана (међународни правни стандарди, регионална законодавства и искуства у примени)*, Београд: Мисија ОЕБС-а у Србији.
30. Устав Републике Србије, "Службени гласник РС", број 98/2006.
31. Шкулић, М. (2010) „Старосна граница способности за сношење кривице у кривичноправном смислу“, *Critica* (1)2.
32. Шкулић, М. (2020) *Коментар закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица*, Београд: "Службени гласник".